



MAGYAR TÖRTÉNELMI  
EMLÉKEK

ÉRTEKEZÉSEK

Trianon-dokumentumok  
és -tanulmányok

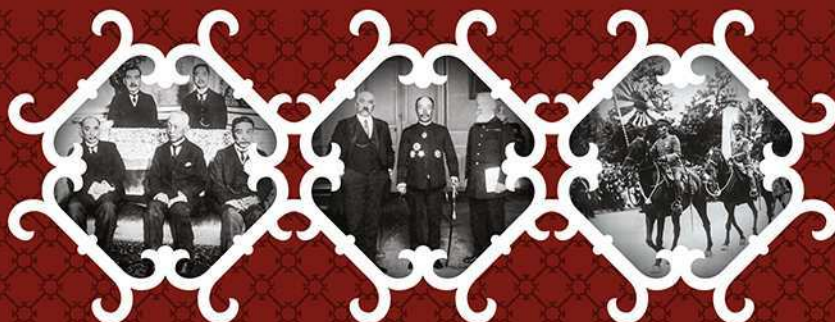
9.

# TRIANON ÉS A JAPÁN DIPLOMÁCIA

Magyar vonatkozású  
japán diplomáciai dokumentumok,

1914–1923

Szerkesztette Umemura Yuko és Wintermantel Péter

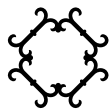


Bölcsészettudományi  
Kutatóközpont  
Történettudományi  
Intézet

TRIANON ÉS A JAPÁN DIPLOMÁCIA  

---

MAGYAR VONATKOZÁSÚ  
JAPÁN DIPLOMÁCIAI DOKUMENTUMOK, 1914–1923



# MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA

---

## DIPLOMATARIA

Seriem fundavit

PÁL FODOR

Redigit

ANTAL MOLNÁR

Documenta et dissertationes ad pacem Trianoniensem spectantes 9.

Subseriem redigit

BALÁZS ABLONCZY



Institutum Historicum Sedis Centralis  
Studiorum Philosophicorum  
Budapestini, 2021

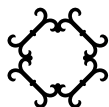
MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK  
OKMÁNYTÁRAK

Trianon-dokumentumok és -tanulmányok 9.

**Trianon és a japán diplomácia**  
Magyar vonatkozású japán diplomáciai  
dokumentumok, 1914–1923

Szerkesztette, a dokumentumokat válogatta és fordította

Umemura Yuko és Wintermantel Péter



Bölcsészettudományi Kutatóközpont  
Történettudományi Intézet  
Budapest, 2021

A kötet megjelenését  
az MTA BTK Lendület Trianon 100 Kutatócsoport  
és az ELKH Titkársága támogatta

**TRIANON** **1920** **ELKH** | Eötvös Loránd  
Kutatási Hálózat

A kötetben szereplő dokumentumokat lektorálta  
Hoshino Kozue

A bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta  
Wintermantel Péter

© Umemura Yuko és Wintermantel Péter, 2021  
© Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2021

ISBN 978-963-416-275-9, 978-963-416-349-7 (PDF)  
ISSN 2560-2462 (Trianon-dokumentumok és -tanulmányok)  
ISSN 2063-8485 (Magyar Történelmi Emlékek – Okmánytárak)

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és  
televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is

A borító képeinek lelőhelye  
Library of Congress, LC-B2- 4921-7 [P&P],  
<https://www.loc.gov/pictures/item/2014709002/>  
Bibliothèque nationale de France, EI-13 (2591),  
<https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb41575161m>  
<http://www.oldtokyo.com/victorious-great-powers-at-the-paris-peace-conference-1919/>

## TARTALOM

Előszó .....	7
Trianon japán szemmel (Wintermantel Péter) .....	9
A nagyhatalommá válás útján .....	10
Japán az első világháborúban .....	13
A japán hadba lépés és Csingtao ostroma .....	14
Egyéb japán hadi cselekmények .....	17
A világháború mérlege Japán számára .....	19
Japán a párizsi békekonferencián .....	19
A japán béke-előkészítés .....	19
A japán békecélok .....	20
A japán delegáció .....	21
A magyarok Japán-képe és Magyarország megjelenése Japánban a századfordulón .....	23
Kapcsolatkeresés a japán diplomáciával .....	24
Japán érdeknélküliség/érdektelenség az európai kérdésekben .....	25
A trianoni békeszerződés a japán delegáció szemével .....	27
Japán és az első világháborús rendezés mérlege .....	28
Magyar hadifoglyok japán fogságban .....	30
Japán és a trianoni békeszerződés végrehajtása .....	34
A békeszerződés ratifikációja .....	34
Japán szerepe a trianoni határmegvonás folyamatában .....	36
Szövetségek közötti Katonai ellenőrző bizottság .....	39
A magyar–osztrák határmegállapító bizottság .....	40
A magyar–jugoszláv határmegállapító bizottság .....	41
A magyar–csehszlovák határmegállapító bizottság .....	42
A magyar–román határmegállapító bizottság .....	44
Epilógus. „A magyar revízió szolgálatában álló japán nemzet” .....	47
Irodalomjegyzék .....	51
A kötetben közölt dokumentumok jegyzéke .....	57
Dokumentumok .....	63
Utószó (Umemura Yuko) .....	201
Névmutató .....	205
Japán nyelvű összefoglaló .....	207



## ELŐSZÓ

Ennek a könyvnek már a címe is gyanút keltő, hiszen milyen szerepet is játszhatott volna a japán diplomácia a trianoni békeszerződés vonatkozásában? Már-már közhelyszámba megy Japánnak az első világháborút lezáró párizsi békekonferencián „külpolitikai érdektelensége okán” az európai rendezést érintő kérdéseknél tanúsított passzív asszisztenciája. Valóban, a nemzetközi diplomácia porondján a győztes hatalmak között első ízben a rivaldafénybe került szigetország elsősorban saját közvetlen békecéljainak elérésére – az elfoglalt kínai területek és a csendes-óceáni német gyarmatok megtartására – koncentrált. Ugyanakkor a győztes szövetséges hatalmak, az Ötök protokollárisan egyenrangú tagjaként a japán küldöttek jelen voltak és asszisztáltak a Magyarország szempontjából fontos döntési pontokon a békekonferencia különböző formációjú megbeszélésein – bár inkább csak a magasabb szintű találkozásokon és kevésbé a szakértői bizottságokban – éppúgy, mint az utókonferenciákon és a frissen életre hívott Népszövetség különböző testületeinek ülésein is.

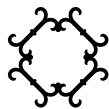
Ráadásul a japán diplomatáknak a tárgyalóasztalok konferenciadiplomáciája során a trianoni szerződés megszületésekor tanúsított megfigyelői szerepével szemben a határmegállapító bizottságokba vezényelt japán főtisztek közvetlenül és tevékenyen részt vettek a békeszerződésben csak nagyjából előírt új határvonal pontos helyszíni meghatározásában és kitűzésében. A békekonferenciáról Tokióba hazaküldött diplomáciai táviratok és a határmegállapító bizottságokba delegált katonák – az új határ által szétszakított helyi közösségek vagy az új országokba szakadt magyar kisebbség sorsa felett érzett aggodalmuk és tehetetlenségérzetük miatt gyakran személyes hangvételi és elfogódott – jelentései érdekes információkkal és egyedi színekkel gazdagítják a trianoni békekötés folyamatának amúgy meglehetősen pontosan ismert képét. A japáni levéltárakban megőrzött, és elsőként e kötetben közzétett diplomáciai táviratok és kéziratos jelentések természetesen nem írják felül és nem módosítják érdemben történetírásunknak a magyar békeszerződés létrejöttére és végrehajtásának körülményeire vonatkozó álláspontját. Beigazolódott azonban az a reményünk, hogy a kutatás során sikerül majd rábukkanni olyan érdekes forrásokra, amelyek értékes korabeli színekkel és hangulatokkal, az elfogulatlan és pártatlan szemlélő benyomásaival gazdagítják Magyarország trianoni határainak megszületésére vonatkozó ismereteinket.

Szaktörténeti munkák említésein túl a szélesebb közönség előtt szinte teljesen ismeretlen az a tény, hogy a japán világháborús szerepvállalásnak egyéb közvetlen magyar vonatkozásai is voltak. Kötetünkben ezek illusztrálására a magyar békeszerződéssel kapcsolatos japán diplomáciai iratok mellett közreadunk olyan, többségében még kiadatlan, illetve csak japán nyelven elérhető dokumentumokat is, amelyek



bemutatják a japán haditengerészet és az Osztrák–Magyar Monarchia között a csendes-óceáni hadszíntéren lezajlott közvetlen összecsapások történetét, valamint a világháború alatt japán fogságba esett, illetve a szibériai japán intervenciót követően japán felügyelet alá került magyar hadifoglyokkal összefüggő japán szerepvállalás kérdését.

*A szerkesztők*



## TRIANON JAPÁN SZEMMEL

A „Nagy Háború” centenáriumaához közeledve új lendületet kapott az első világháború Európán kívüli – és azon belül a nyertes nagyhatalmak egyikeként külön a japáni vonatkozású – történéseinek újragondolása: nagyszabású konferenciákra került sor,<sup>1</sup> új monográfiák és rangos tanulmánykötetek összegezték az új kutatási eredményeket.<sup>2</sup> Az Osztrák–Magyar Monarchia és Japán kapcsolatának első világháborús vonatkozásait illetően ezek a kutatások elsősorban a csingtaói hadieseményekre<sup>3</sup> és a japán hadifogságba került osztrák, magyar és délszláv hadifoglyainak sorsára fókuszáltak.<sup>4</sup>

Japánnak a párizsi békekonferencián játszott szerepét és a trianoni békeszerződésben meghatározott új országhatárok kijelölésével megbízott határmegállapító bizottságokban működő japán katonatisztek tevékenységét Magyarországon eddig egyedül csak szerkesztőtársam, Umemura Yuko, az ELTE BTK Japán Tanszékének vezetője kutatta.<sup>5</sup> Az ő fáradhatatlan kitartása és a téma iránti elkötelezettsége hatalmas segítséget jelentett és folyamatos ösztönzést adott az elmúlt évek során ennek a forrásgyűjteménynek az elkészítéséhez. Ez a munka az elképzelthez képest jóval ösz-

1 *The East Asian Dimension of the First World War. The 'German–Japanese War' and China, 1914–1919.* Ruhr-Universität Bochum, 2014. szeptember; *Observing the First World War from the 'Periphery': Knowledge Transfer and the Transformation Of Societies.* The Freie Universität Berlin, 2014. november.

2 Dickinson, Frederick R.: *World War I and the Triumph of a New Japan, 1919–1930.* New York, 2013; *Japan and the Great War.* Eds. Frattolillo, Oliviero – Best, Anthony. New York, 2015; Kawamura, Noriko: *Turbulence in the Pacific: Japanese – U.S. Relations during World War I.* Westport, 2000; *The Decade of the Great War. Japan and the Wider World in the 1910s.* Eds. Minohara, Tosh – Hon, Tze-Ki – Dawley, Evan. Boston, 2014; Schmidt, Jan – Schmidtpott, Katja: *The East Asian dimension of the First World War. Global entanglements and Japan, China and Korea, 1914–1919.* New York, 2020; *Asia after Versailles: Asian Perspectives on the Paris Peace Conference and the Interwar Order, 1919–33.* Ed. Zachmann, Urs Matthias. Edinburgh, 2017.

3 Balogh Tamás: „A piros-féhér-piros” a Sárga-tengeren: a Kaiserin Elisabeth cirkáló története. Szekszárd, 2009; Kirchner, Friedrich: *Mit der S. M. S. Kaiserin Elisabeth in Ostasien Das Tagebuch eines Unteroffiziers der k. u. k. Kriegsmarine (1913–1920).* Wien, 2019.

4 Ebben a témában különösen figyelemre méltó az Acusi Ócuru vezetésével zajló kutatás a Kóbei Egyetemen.

5 Umemura Yuko: *A Japán-tengertől a Duna-partig. Imaoka Dzsúicsiró életpályája a magyar–japán kapcsolatok tükrében.* Bp., 2006; Uő: A magyarság képe Japánban a két háború között. In: *Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből.* Szerk. Farkas Ildikó – Szerdahelyi István – Umemura Yuko – Wintermantel Péter. Bp., 2009. 261–274.; Uő: Trianon – japán szemmel. *Trianoni Szemle* (2017) 3–4. sz. 177–181.; Uő: *Japánok és magyarok egymásról.* Bp., 2017; Uő: A japán biztosok tevékenysége a trianoni határmegállapítás során. In: *Magyarországi és japán kapcsolatok az elmúlt évtizedek tükrében.* Szerk. Vihar Judit. Bp., 2020. 89–97.

szettebb feladatnak bizonyult. Leginkább azért, mert a tokiói Nemzeti Levéltárnak, a japán Külügyminisztérium Diplomáciai Irattárának és a japán Honvédelmi Minisztérium Honvédelmi Kutatóintézetének iratanyagából beazonosított források túlnyomó része még a Meidzsi- és Taisó-kori hivatalos írásmóddal nyomtatott feljegyzés vagy kézírásos diplomáciai jelentés és napló volt, melyek magyarra történő szakszerű átültetése egyszerre igényelte a történelmi háttér ismerete mellett a japán, valamint a magyar diplomáciai szaknyelv ismeretét is. Mivel ilyen szakfordítót nem találtunk, együttes erővel végül mi magunk végeztük el ennek a munkának az oroszánrészét. Egyes dokumentumok nyersfordításának elkészítésében segítségünkre voltak az ELTE BTK Japán Tanszékének doktoranduszai, Ficzer Kitti, Hídvégi Zsófia és Rudlof Dániel is. A kötet létrejöttében emellett kiemelt szerepet játszott Hoshino Kozue, a kiváló magyartudású japán diplomata a lefordított források precíz magyar szaknyelvi lektorálásával. Köszönet mindannyiuknak.

Kutatásomat itthon és Japánban is többen segítették, mások mellett Bostjan Bertalanović (Dzsósza Egyetem), Cudzsikava Noriko (Kindai Egyetem), Haba Kumiko (Aojama Egyetem), Ieda Oszamu (Vaszeda Egyetem), Iio Tadaki (Dzsósza Egyetem), Josida Juki (Rissó Egyetem), Király Attila (Dzsósza Egyetem), Kondó Maszanori (Kóbe Egyetem), Kuragane Kei (Japán Nagykövetség, Budapest) és Szabó Balázs (ELTE), akiknek hasznos észrevételeikért és tanácsaikért ezúton is szeretnék köszönetet mondani.

### A nagyhatalommá válás útján

Japán felemelkedése a nagyhatalmak közé többlépcsős, ám alig néhány évtized alatt végbemenő folyamat volt. Az 1854-ben, egy évvel „Japán megnyitása”, vagyis a japán partoknál megjelent amerikai hadihajók fenyegető jelenlétének hatására az Egyesült Államok és Japán között született kanagawai szerződés, valamint az Angliával aláírt „barátsági” szerződés voltak az első megállapodások a nagyhatalmak által Japánra kényszerített előnytelen szerződések sorában. A nagyhatalmaknak a Kína esetében már egy évtizeddel korábban, az első ópiumháború után megkezdett és bevált gyakorlata részeként az ázsiai országoktól kicsikart egyezmények megalázó feltételeket biztosítottak a Nyugat számára a kereskedelmi tarifák vagy kereskedők és katonáik helyi joghatóság alóli mentessége terén is. Hollandia, Oroszország, Franciaország és Poroszország után Spanyolország (1868) és az Osztrák–Magyar Monarchia (1869) volt a két utolsó nyugati hatalom, amely ilyen aránytalan szerződéses viszonyba kényszeríthette Japánt. Bár Kínára és Japánra ebben a folyamatban látszólag ugyanolyan egyenlőtlen partnerséget mértek a nyugati országok, figyelemre méltó, ahogyan Japán egy évtizeden belül már maga is alkalmazta ezt a módszert saját regionális gyarmatbirodalmának kiépítésekor.

1874–1875-ben Japán még békés módon tudta rendezni hatalmas szomszédai-  
val a környező – mai szóhasználattal élve –, „vitatott hovatartozású” szigetek helyze-  
tét. Az ország déli határait a Kínával 1874-ben kötött megállapodás jelölte ki Okina-  
va bekebelezésével, az északi területek kérdését pedig az Oroszországgal aláírt  
1875-ös Szahalin–Kuril csereszereződés rögzítette. Am ezek a szerződések csak rövid  
időre konszolidálták a szomszédosági kapcsolatokat. Az újabb konfliktusokat azon-  
ban már nem a szigeteken, hanem magán az ázsiai kontinensen kellett megvívni.

A japán olvasatban „Korea megnyitását” jelentő, pusztán erődemonstrációval ki-  
vívott 1876-os japán–koreai „barátsági” szerződésben azonban Tokió már ugyano-  
lyan egyenlőtlen feltételeket kényszerített Szöulra, mint amelyeneket előzőleg kicsi-  
karta tőle a nyugati hatalmak.<sup>6</sup> Az angol–oros ellentétek éleződése, az indokínai  
francia behatolás és a távol-keleti német aktivitás azonban ekkor már olyan helyze-  
tet teremtett, ami felértékelte az országot és 1885 után a nagyhatalmak Japán mint  
potenciális szövetséges iránt kezdtek el érdeklődni.

A Kína és Japán között a Korea fölötti uralomért zajló rivalizálás miatt kitört  
1894–1895-ös háborút lezáró simonoszeki békében Kína elismerte Korea „függet-  
lenségét” és átadta Tajvan szigetét, valamint megadta Japánnak mindazokat az elő-  
jogokat, amelyekkel a nyugati hatalmak rendelkeztek. Vagyis Korea után Kína is  
egyenlőtlen szerződéses viszonyba került Japánnal. A japán győzelem megmutatta,  
mekkora „előrehaladást” ért el az ország. Kína megrendszabályozása ugyanis azt je-  
lentette, hogy Japán belépett a nagy nemzetek közé. A kínai–japán háborút Korea  
ellenőrzéséért vívták, de valójában azzal a távlatibb céllal, hogy Japán birodalmat  
hozhasson létre Ázsia azon részein, amelyekre a nyugati hatalmak még nem tették rá  
a kezüket.

Japán ekkor még nem volt teljes jogú nagyhatalom. Az volt a szerencséje, hogy  
a nála elmaradottabb Kínával és a – Korea és Mandzsúria miatt – katonailag nehéz-  
kesen reagáló Oroszországgal került szembe, amely nem tudta sikeresen leküzdeni a  
Szentpétervár és a Távol-Kelet közötti óriási távolságot. Az 1902-es japán–angol  
szövetség – mely az első teljesen egyenrangú katonai paktum volt egy nyugati és egy  
nem nyugati ország között – tette lehetővé Japán számára, hogy 1904-ben megtá-  
madja Oroszországot, mivel megvolt a biztosítéka rá, hogy Franciaország beavatko-  
zása az oroszok oldalán a britek részvételét is maga után vonná. A legmodernebb  
haditechnikát és hadviselési módszereket felvonultató orosz–japán háború az első  
világháború jelmezes főpróbájának is beillett: két nagy hadsereg öldökölte egymást  
szögesdrótos lövészárkokból.<sup>7</sup> Az Oroszország elleni győzelem után senki sem tehe-  
tett már érdemleges lépést a Távol-Keleten úgy, hogy ne kellett volna számolnia Ja-

6 Ezzel a kettős diplomáciai invázióval/expanzióval párhuzamosan még javában zajlottak a Meidzsi-  
rendszerátalakítás során a japán társadalomszerkezet feudális állapotait rohamléptekben átalakító belső  
modernizációs folyamatok is. Érzékletes példa erre, hogy ugyanebben az évben tiltotta meg a kor-  
mány a samurájoknak a kardviselést.

7 Buruma, Ian: *A modern Japán 1853–1964*. Bp., 2006. 61.

pán reakciójával.<sup>8</sup> A több mint százötvenezer halálos áldozatot követelő háború után Korea japán protektorátus lett, Japán pedig megszerezte a Liaotung-félsziget bérletét és az oroszok által épített mandzsúriai vasútvonalak használati jogát, ami megteremtette a lehetőséget Dél-Mandzsúriában a japán tőke beáramlására.

Anglia katonai szövetségeseiként, Oroszország legyőzőjeként és egy terjeszkedő gyarmatbirodalom uraként Japán a legjobb úton volt afelé, hogy igazi világhatalommá váljék. Az ország növekvő nemzetközi elismertsége a diplomáciai protokollban is megmutatkozott, amikor a nagyhatalmak 1905 után – a Monarchia 1907-ben – nagyköveti szintre emelték a kapcsolataikat Japánnal. A protokolláris előrelépés mellett Japánnak rosszul esett ugyanakkor az a bánásmód, ahogy a többi nagyhatalom a simonoszeki békét követő orosz–francia–német háromhatalmi beavatkozás, majd a portsmouth-i békekötés alkalmával is a nemzetközi erőegyensúly felett bábkodva „visszanyeste” a szerintük túlzó japán expanziós törekvéseket.

Érdekessége miatt emlékezzünk meg egy korabeli hírlapi kacsáról is, mely szerint a Monarchia és Japán titkos egyezményben kölcsönösen vállalták egy, a másikat érő orosz támadás esetén Oroszország hátba támadását. A jól értesült tollforgatók még azt is tudni vélték, hogy a titkos szerződést Nasimoto császári herceg hozta magával 1909. májusi budapesti látogatására.<sup>9</sup> Bár ilyen megállapodás az elmúlt több mint 111 évben nem került még elő az irattárak mélyéről, az akár hihetőnek is tűnő pletyka annyiban jogosan építhetett arra, hogy az orosz–japán konfliktus valóban hatással bírt a nagyhatalmi egyensúlyra és a balkáni helyzetre, azonban ennek tárgyalása szétfeszítené e tanulmány kereteit.<sup>10</sup>

Miután Koreában megszabadult a kínai és az orosz vetélytársaktól, Japán 1910-ben annektálta az egész félszigetet, amivel kapcsolatban egyetlen nyugati hatalom részéről sem hangzott el a legenyhébb tiltakozás sem. Ekkortájt sikerült az országnak elérnie azt, hogy a nagyhatalmak által kezdetben ráerőszakolt egyenlőtlen szerződésekből – általában többkörös szerződésmódosítási folyamat eredményeként –

8 Kennedy, Paul: *A nagyhatalmak tündöklése és bukása. Gazdasági változások és katonai konfliktusok, 1500–2000.* Bp., 1992. 200., Reischauer, Edwin O.: *Japán története.* Bp., 1995. 132.

9 *Pesti Hírlap* 1909. május 11. és 13.; *Az Újság* 1909. május 25.; *Pesti Napló* 1909. december 19.; Kiss Sándor: *Japán vonzásában. Magyarok, akik szerették Japánt.* Bp., 2017. 226–227., Tóth Gergely: *Japán–magyar kapcsolattörténet 1869–1913.* Bp., 2018. 159. A titkos szerződés létrehozására vonatkozó információt amúgy a tokiói angol nagykövetség is szükségesnek érezte cáfolni: *British documents on the origins of the War 1898–1914. Volume 8, Arbitration, Neutrality and Security.* Eds. Gooch, G.P. – Temperley, Harold. London, 1932. 468–469.

10 Ehhez lásd pl. Senga Toru: Tokutomi Soho, Vámbéry Ármin és a millenáris Magyarország. *Századok* (1994) 3–4. sz. 708–722.; Uő: Vámbéry Ármin a japán diplomácia szolgálatában az orosz–japán háború idején. *Századok* (1994) 3–4. sz. 723–736.; Uő: Strausz Adolf japán kapcsolataihoz az I. világháború előtt. *Századok* (1999) 5. sz. 1011–1026.; Joó András: *Három nagyhatalom diplomáciai háromszöge, 1900–1914: Nagy-Britannia, Németország és Ausztria–Magyarország kapcsolatai és ezek háttere.* PhD-értekezés, Bp., 2001. és Szerdahelyi István: Az orosz–japán háború és a magyar politikai közvélemény. In: *Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből*, 2009. 44–62.

végleg kikerüljenek a kereskedelmi vagy más szempontból rá nézve hátrányos feltételek (konzuli jogszolgáltatás, rögzített vámtételek és a legnagyobb kedvezmény kötelező megadása). Az Osztrák–Magyar Monarchia és Japán közötti szerződéses kapcsolatokban is megfigyelhető ez az „emancipációs folyamat”: az 1869-ben létrejött kereskedelmi és hajózási megállapodást 1897-ben is még Japánra nézve kedvezőtlenül módosították, ám miután Japán 1911-ben felmondta az egész egyezményt, 1912 szeptemberében már egyenrangú félként írta alá a Monarchiával az új, harmadik kereskedelmi szerződését.

1912-ben a Meidzsi-kor csattanós diplomáciai sikerrel végződött: megvalósult a Japánnal szemben kierőszakolt méltánytalan szerződések revíziója, a nemzeti határokat pedig világosan megvonták és biztonságossá tették.<sup>11</sup> És ha a birodalomépítést tekintjük a modern ipari társadalom egyik mutatójának, akkor megállapíthatjuk, hogy Japán egyértelműen maga mögött hagyta „primitív” örökségét, s belépett a „fejlett” társadalmak sorába.<sup>12</sup>

### Japán az első világháborúban

A Kína és Oroszország ellen megnyert háborúkkal a háta mögött, az Angliával kötött szövetség tudatában, valamint koreai és tajvani gyarmatai birtokában a világháború kitörése kiváló lehetőséget adott a japán vezetés kezébe regionális vezető szerepének megerősítésére és a nemzetközi elismertség kivívására.

Japán helyét a meglévő angol–japán és orosz–japán szerződések jelölték ki az antant oldalán. Miután 1914. augusztus 4-én Nagy-Britannia hadat üzent Németországnak, augusztus 7-én arra kérte Japánt, hogy ellenőrizze a csendes-óceániai német flotta mozgását. Augusztus 15-én a japán kormány ultimátumot intézett Németországhoz, melyben azt követelte, hogy vonja vissza hadihajóit a japán és kínai vizekről és adja át Csingtao kikötőjét. Az ultimátum augusztus 23-i lejártát követően Japán az 1902-es angol–japán szerződésre hivatkozva hadat üzent Németországnak. A német cirkálóraj még aznap elhagyta a kikötőt, ahol már csak régi, nyílt tengeri harcra alkalmatlan hajók maradtak. A japán haditengerészet augusztus 29-én megkezdte Csingtao kikötőjének blokádját, majd október elején megszállta Németország csendes-óceániai hajózási bázisait Palaun és a Marshall-, a Karolina- és a Mariana-szigeteken.<sup>13</sup>

11 Mason, R. H. P. – Caiger, J. G.: *Japán története*. Bp., 2004. 190.

12 Totman, Conrad: *Japán története*. Bp., 2006. 448.

13 Mikronézia német szigeteinek megszállására október 6-án került sor, mikor is japán csapatok érkeztek a térségbe és partra szálltak a németek uralta szigeteken. Nem ütköztek ellenállásba és ezek a gyarmatok Dél-tengeri mandátumterület néven a Japán Birodalom részei lettek 1919 és a második világháború között.

## A japán hadba lépés és Csingtao ostroma

Csingtao a csendes-óceániai német birtokok felett örökös kelet-ázsiai hajóraj flottabázisa volt 1901 óta. Az 1870-es egyesülése után Németország igyekezett Európán kívül is nagyhatalmi politikát folytatni és világszerte gyarmatokat szerezni. Amikor 1897-ben két német misszionáriust meggyilkoltak Kínában, a német kormány az esetet kihasználva nyomást gyakorolt a pekingi udvarra és az 1901-es pekingi jegyzőkönyvben Santung tartományban, a sárga-tengeri Csiaocsou-öböl bejáratánál 99 évre koncesszióba vett egy 550 km<sup>2</sup>-es területet. (Anglia ugyanekkor Vejhajvej kikötőjét kapta meg 99 évre, szintén a Santung-félszigeten.) Az így megszerzett német tartomány központjává megtett Csingtaót és kikötőjét a németek megerősítették, vasutat építettek és szénbányákat létesítettek.<sup>14</sup>

A globális flottafejlesztési láz, a korban hódító navalizmus jegyében a Monarchia gyarmati kísérletezésében kulcsszerep hárult a haditengerészetre.<sup>15</sup> Az osztrák–magyar hadihajók jelenléte az 1890-es évekre állandóvá vált a kelet-ázsiai vizeken, amely állandó célpontja lett a fumei haditengerészeti akadémia végzőseivel évente útnak induló iskolahajóknak is. Kiépítésre került egy új, külpolitikai és kereskedelmi célokat szolgáló kisebb flotta is, hogy annak missziócircálói az új kereskedelmi kapcsolatok kiépítése mellett védjék majd a tengeren túl tartózkodó osztrák és magyar állampolgárokat, ügyeljenek a nemzetközi egyezmények betartására, működjenek közre a nemzetközi szerződések minél kedvezőbb megkötésében, tekintélyt szerezzenek a Monarchiának azzal, hogy idegen világokkal is megismertetik Ausztria–Magyarország hadilobogóját (úgynevezett lobogómutatás) és egyben felhasználhatók legyenek tudományos kutatásokra, expedíciókra is.

1899-ben az egyik ilyen missziócircáló, a *Kaiserin Elisabeth* kapta a feladatot, hogy „vesse meg az alapjait egy kínai szerződéses kikötő német mintára történő birtokba vételéhez”.<sup>16</sup> Ehhez pont kapóra jött az 1900–1901-es kínai boxerlázadás, melynek leverésében az Osztrák–Magyar Monarchia az európai nagyhatalmak, valamint Belgium, Hollandia, az Egyesült Államok és Japán csapataihoz csatlakozva vett részt a *Kaiserin Elisabeth* mellett még két másik hajó, az *Aspern* és a *Zenta* circálóról partra szállított kb. 500 fős tengerészkülönítménnyel. A Peking körül folyt harcokban összesen 12 osztrák–magyar tengerész halt hősi halált.<sup>17</sup> A boxerlázadás leverésében való közreműködést követően megszerzett aprócska tiencsini koncessziós terület védelmének érdekében a Monarchia circálói állomáshajó-szolgálati

<sup>14</sup> Ekkor létesült a Tsingtao márkát gyártó, mai napig üzemelő bajor sörfőzde is.

<sup>15</sup> Krámlai Mihály: *A navalizmus és az osztrák–magyar haditengerészet felkészülése a Nagy Háborúra*. In: *Sorsok, frontok, eszmék. Tanulmányok az első világháború 100. évfordulójára*. Szerk. Majoros István. Bp., 2015.

<sup>16</sup> Balogh Tamás: *A „piros-fehér-piros”*, 97.

<sup>17</sup> Józsa Sándor: *Kína és az Osztrák–Magyar Monarchia*. Bp., 1966. 113–115.

szerepet töltöttek be, a *Kaiserin Elisabeth* 1913-tól látta el ezt a feladatot.<sup>18</sup> Az év novemberében, mint baráti flottahajó Nagaszakiban a japán haditengerészettel közös hadgyakorlaton is részt vett.

A Monarchia távol-keleti flottalátogatásai sorából kiemelkedik Ferenc Ferdinánd világ körüli utazása, melynek során a *Kaiserin Elisabeth* hajózó trónörökös 1893-ban Tokiót is felkereste. Ezek az expedíciójuk azonban nem csak az állami kapcsolatban játszottak szerepet. A rajtuk utazó notabilitások és tisztek beszámolóival mellett a japáni kikötőkben megforduló több száz magyar matróz személyes benyomásai is bizonyosan hozzájárultak a századforduló Magyarországnak Japán-képéhez.<sup>19</sup> Nem csoda, hogy a bégyulai és fiemei variánsok mellett ekkorra megszületett a Bartók Béla által is felgyűjtött katonadal *Tokiói kikötőben áll egy hadihajó-változata* is.<sup>20</sup>

A világháború kitörésekor a Monarchia *Kaiserin Elisabeth* védett cirkálója történetesen pont Csingtaó kikötőjében állomásozott és ott érte a hír, hogy a Monarchia hadat üzent Oroszországnak. A hajót a német kormányzó alá rendelték és a német Jaguar nevű cirkálóval őrszolgálatot látott el az öbölben. Ekkor érkezett meg a japán ultimátum Németországnak: ürítse ki Csingtaót és vonja vissza Távol-Keletről a tengeri haderejét. Az osztrák–magyar cirkáló parancsnoksága kényes helyzetbe került, mert ha a németek nem ürítik ki a területet, akkor japán támadás várható, azonban a német szövetséges Monarchia Japánnal nem állt hadban. Müller László, a Monarchia tokiói nagykövete Kató Takaaki külügyminisztertől először szabad elvonulást kért a cirkáló számára Sanghaj kikötőjébe, melyet a japán fél, az angolokkal történt konzultációt követően meg is adott volna. Augusztus 23-án először az az utasítás érkezett Bécsből, hogy a cirkálót le kell szerelni és a személyzet utazzon a Monarchia tiencsini „mikrogyarmatán” működő osztrák–magyar konzulátusra. A hajón ezután csak a parancsnok maradt 17 főnyi őrséggel, a többiek a tisztek vezetésével vonatra szálltak. Amikor azonban pár nappal később Bécsben, német nyomásra mégis az a döntés született, hogy Németország melletti szövetséges kiállásként a cirkáló a várható japán támadás esetén vegyen részt a város és a kikötő védelmében, megkezdték a hajó újbóli felszerelését. A legénység több csoportban,

18 A tiencsini osztrák–magyar koncessziós területéről lásd Gooteland, Mathieu: The consequences of the First World War on Austro-Hungarian presence in China. *Guerres mondiales et conflits contemporeins* (2014) 4. sz. 7–18., Jamrik Levente: *Az Osztrák–Magyar Monarchia kínai gyarmata*, [http://falanszter.blog.hu/2011/01/19/az\\_osztrak\\_magyar\\_monarchia\\_kinai\\_gyarmata](http://falanszter.blog.hu/2011/01/19/az_osztrak_magyar_monarchia_kinai_gyarmata) (letöltés: 2021. május 10.).

19 Ehhez lásd *Messziről felmerülő, vonzó szigetek. I–III.* Szerk. Buda Attila. Bp., 2010, 2012, 2014; Farkas Ildikó: Japán megjelenése Magyarországon a XIX–XX. század fordulóján. In: *Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből.* 63–88.; Umemura: *Japánok és magyarok...*; Wintermantel Péter: Szemere Attila hagyatékának orientalisztikai vonatkozású anyagai. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* (1999) 2. kötet, 793–815.

20 Köpe Viktor: Fiaink a tengeren. *Budapesti Hírlap* 1914. október 18. 10–11. Egy későbbi említése: Komáromi János: Rejtett zug. *Napkelet* (1933) 12. sz. 893.



civil ruházatban próbált meg a semleges Kínán át visszatérni Csingtaóba, ez azonban csak egy részüknek sikerült. (A Tiencsinben rekedtek később, az 1917-es kínai hadba lépést követően hadifogságba kerültek.) Az új helyzet természetesen magával vonta a Monarchia és Japán közötti diplomáciai viszony megszakítását is, ami abban öltött testet, hogy a korabeli *gentlemen-like* diplomáciai protokoll szerint Müller nagykövet visszakerült a japán külügyminisztertől az útlevelét. Ezzel egyidőben Bécsben is kézbesítették a japán nagykövetnek az úti okmányát.<sup>21</sup> A két ország között ugyanakkor nem került sor hadüzenetre, sőt a washingtoni japán nagykövet még tiltakozott is Lansing külügyminiszternél a Wilson amerikai elnöknek a Monarchia és Japán között beállt hadiállapot kapcsán augusztus 27-én kiadott semlegességi nyilatkozata miatt.<sup>22</sup> Kató Takaaki külügyminiszter Ókuma Sigenobu miniszterelnöknek készített december 1-jei összefoglalója azt a lakonikus választ adta, hogy a japán kormány a *Kaiserin Elisabeth* cirkálónak Csingtao védelmében történt részvételét tekintse egyszerűen az osztrák–magyar matrózok olyan önkéntes cselekedetének, amely nem tükrözi hazájuk hivatalos álláspontját, és ezért nem ad okot arra, hogy Japán a Monarchiával hadban lévőknek tekintse magát.<sup>23</sup> (A kormány elfogadta ezt a kibúvót, és végül csak majdnem két és fél évvel később, 1917. január 19-én született meg arról a döntés Tokióban, hogy a Monarchiát hadviselő félnek tekintik.<sup>24</sup>)

A távol-keleti frontvonalról érkező hírek hatására azonnal megváltozott az orosz–japán háború óta a magyarok szemében általában nagy népszerűségnek örvendő és szinte egyöntetű szimpátia által övezett Japán megítélése: a „különös, romantikus rajongás egy szempillantás alatt változott át gyűlöletté”.<sup>25</sup> A magyar lapok egyik napról a másikra a félreismert, hálátlan, perfid, galád, pogány, cselszövő és kapzsi Japánról, kicsike japán majmokról és kopókról, a sárga veszedelem legádázabb képviselőiről kezdtek írni.<sup>26</sup> (Igaz, öt évbe sem telt, hogy aztán újból megforduljon a széljárás, és Japán negatív magyar sajtója aztán amilyen hirtelen jött, olyan hirtelen meg is szűnt a világháború végén. A magyar közvélemény a párizsi békekonferencia kezdetére már az újból testvérinek tartott ázsiai nagyhatalom jóindulatára kezdett apellálni.)

Szeptember elején 23 ezer japán és 1600 brit katona szállt partra, majd 160 löveggel megkezdte Csingtao ostromát. Az ostromlók száma novemberig több mint ötvenezer főre emelkedett. A két hónapos blokád előkészületei után a japán tüzérség

21 Lásd az 1. sz. dokumentumot.

22 *Japán Diplomáciai Okmánytár* 1914/3. kötet, 714–715., 706. sz.

23 Lásd a 2. sz. dokumentumot.

24 Kajima, Morinosuke: *The Diplomacy of Japan, 1894–1922. Volume 1. Sino-Japanese War and Triple Intervention*. Tokyo, 1976. 60.

25 *Az Újság* 1914. augusztus 27.

26 *Pesti Napló* 1914. szeptember 3., *Az Est* 1914. szeptember 5., *Borsszem Jankó* 1914. szeptember 20., november 8., 15. és 22.; *Pesti Hírlap* 1914. november 8., *Budapesti Hírlap* 1914. december 12.; *Délmagyarország* 1915. március 7.

október 31-én indított végső tüzérségi támadást a német védművek ellen. A csata során egy japán hidroplánhordozó repülőgépei a világon elsőként támadtak hajóról szárazföldi és tengeri célpontokat – és próbálták meg sikertelenül bombázni a *Kaiserin Elisabethet* –, valamint szintén elsőként hajtottak végre éjszakai bombázást. A kilátástalan helyzetben november 3-án legénysége a cirkálót a kikötő legmélyebb pontján elsüllyesztette. A tüzérségi lőszer kifogyása után, november 7-ére virradóra a német hajókat is elsüllyesztették, a hajógyárat és a lövegeket felrobbantották, majd az erőd védői a nyolcnapos tüzérségi támadás végén kapituláltak a japán–brit csapatok előtt. Csingtao védői a teljes tengeri blokád, a folyamatos ágyúzás és a többszörös túlerő ellenében a végsőkig kitartottak. A 71 napos ostromban a németek vesztesége 199 halott és 500 sebesült volt, a *Kaiserin Elisabeth* pedig 10 hősi halottat veszített további 10 sebesült mellett. A védők közül 3600 főt, köztük 56 magyar matrózt és két tisztet Japánba szállítottak fogolytáborokba, ahol jól és tisztelettel bántak velük.<sup>27</sup>

A meglévő vasúti összeköttetés és a belső kínai területeken megszerezni kívánt bányászati jogok miatt kulcsfontosságú Santung-félsziget inváziójával Japán november elejére be is fejezte a kínai német területek elfoglalását. Csingtao kikötőjének megszerzése jelentősen megerősítette pozícióját az egész kelet-ázsiai régióban. Ezzel Japán számára 1914 novemberére a valóságos harc hamar befejeződött, mégpedig távol a hazai partoktól és kis költséggel.<sup>28</sup> Tokió a kínai és mikronéziai német gyarmatok elfoglalásánál meglehetősen szabadon értelmezte az angol–japán szövetség feltételeit; sem ez, sem későbbi tengeri biztonsági feladatai nem voltak számottevőek, de a szövetségesek számára egy barátságos Japán nyilvánvalóan kedvezőbb volt, mint egy ellenséges.<sup>29</sup>

#### Egyéb japán hadi cselekmények

S míg az egész világ leginkább Európára figyelt, Japán úgy érezte, szabad kezét kapott a Távols-Keleten, és elérkezettnek látta az időt arra is, hogy még több engedményt csikarjon ki Kínából. 1915-ben átnyújtott Pekingnek egy a kínai szuverenitást jelentősen korlátozó, *Huszonegy pontként* elhíresült szerződéstervezetet. S bár az országot lényegében protektorátussá változtató legszigorúbb kitételeket sikerült Kínának elutasítania, Japán széles körű gazdasági jogosultságokat szerzett Man-

27 A csingtaoi ütközet bőséges irodalmából: Csonkaréti Károly: *Őfelsége cirkálója, a Kaiserin Elisabeth. Belvedere Meridionale* (2001) 1–2. sz. 58–66.; Veperdi András: A Kaiserin Elisabeth cirkáló története és szerepe Csingtao védelmében. *Hajózástörténeti Közlemények* (2007) 2. sz. és Balogh Tamás: *A „piros-fehér-piros”*.

28 Mason – Caiger: *Japán története*, 235.

29 Kennedy: *A nagyhatalmak*, 243.

dzsúriában és Santungban. (1918 májusában pedig még egy katonai egyezményt is kicsikart Kínától, ami feljogosította egész Észak-Mandzsúria megszállására.)<sup>30</sup>

A saját háborús céljait szolgáló és területileg is korlátozott 1914 őszi katonai cselekményeit követően Japán csak minimálisan vette ki részét a szövetségesek világháborús erőfeszítéseiből. Noha pont a japán hadba lépést követően szélesedtek valóban globális méretűvé a háborúskodások, Tokió akkoriban árulkodó elnevezéssel mindig is két háborúról beszélt: volt a két és fél hónap alatt megnyert „japán–német háború” és volt „az európai háború”, amiben Japán egyáltalán nem érezte megszólitva magát. Bár Anglia már 1914 szeptemberében is igényelte volna a japán haditengerészet támogatását először a Földközi-tengeren, majd novemberben a Dardanellákon is, Párizsból és Moszkvából pedig a japán szárazföldi hadsereg segítségét kérték több ízben, ám Tokió saját részéről lezártnak tekintette a katonai részvételét a háborúban.<sup>31</sup> Harcoló alakulatok helyett ezért először csupán egy-egy kisebb vöröskeresztes egészségügyi egységet küldött Párizsba, Szentpétervárra és Southamptonba. Az antanthatalmak különbékét elvető 1914. szeptemberi londoni megállapodásához is csak azután csatlakozott 1915 októberében, amikor biztosítékot kapott arra nézve, hogy a közös békekötés iránti elköteleződése – az ismételt francia és orosz kérések ellenére – nem teszi szükségessé szárazföldi egységek küldését Európába. (A későbbiekben – többek között Hadik Miksa, a Monarchia stockholmi követének közvetítésével – lezajlott német–japán különbéke próbálkozásokról aztán Tokió minden esetben tájékoztatta a szövetségeseket.)<sup>32</sup> 1915 februárjában a Szingapúrban kirobbant egyhetes indiai szipojlázadás leverésére vonatkozó brit kérésnek is csak vonakodva tett eleget.<sup>33</sup> 1916-tól kezdődően pedig vállalta ugyan szövetséges csapat szállító és kereskedelmi hajókonvojok biztosítását az Indiai- és a Csendes-óceán mellett a földközi-tengeri globális szállítási útvonalak mentén, de csak miután Nagy-Britannia, Franciaország, Oroszország és Olaszország egyaránt titkos egyezményekben garantálta a Santung-félszigetre és a mikronéziai szigetekre vonatkozó japán igények támogatását a világháborút követően. Hasonló garanciát kapott Tokió Washingtontól is 1917 novemberében a Lansing–Isii memorandumban.

A japán haditengerészet ezen konvojbiztosítási szerepvállalása adott lehetőséget az osztrák–magyar tengerészeknek, hogy „bosszút állhassanak Csingtaóért a Földközi-tengeren”. 17 japán romboló egy máltai bázisról látott el 1917 áprilisától kezdve tengeralattjáró-elhárítási és konvojkísérleti funkciókat a Marseille és a Szezei-csa-

30 Szerdahelyi István: Japán. In: *20. századi egyetemes történet, 2. Európán kívüli országok*. Szerk. Németh István. Bp., 2006. 54–55.; Reischauer: *Japán története*, 133.

31 A japán szárazföldi hadsereg világháborús részvétele ténylegesen az egyetlen csingtaói műveltire korlátozódott.

32 Iklé, Frank W.: Japanese–German Peace Negotiations during World War I. *The American Historical Review* (1965) 1. sz. 62–76.

33 Azonban ez a segítség csupán látszólagos volt, mert a britek segítségére siető japán egység parancsnoka kifejezetten arra utasította csapatait, hogy ne lőjenek az indiai katonákra, csupán kényszeríték megadásra őket.

torna közötti útvonalon. Ezek egyikét, a *Szakakit* torpedózta meg Kréta partjainál 1917. június 11-én a Monarchia U-27-es tengeralattjárója. Bár a romboló nem süllyedt el, 92 fős legénységéből 68-an veszítették életüket a támadásban. (A bűvárhajón két magyar fregatthadnagy szolgált, mindkettőjük visszaemlékezése megjelent nyomtatásban is.)<sup>34</sup>

### A világháború mérlege Japán számára

A világháború kitörése nagyszabású és váratlan előnyöket juttatott a japán nemzetnek mind otthon, mind határain kívül. A japán részvétel a többi hadviselő ország erőfeszítéseivel és veszteségeivel képest is eltörpült. Társadalmi költséghasonlapon Japánt akár az első világháború legnagyobb nyertesének is tekinthetjük, amiért minimális, pár százfős embervesztés mellett maximális területi és gazdasági haszonhoz jutott. Az európai hatalmak háborús megrendelése, a szinte teljesen felszabadult ázsiai és afrikai piacok, az Egyesült Államok megrendelése és a szállítási kapacitás világméretű hiánya soha nem tapasztalt konjunkturális időszakot teremtett a japán ipar számára, a gépgyártás, a hajóépítés, a textilipar, az acélipar és a nehézipar területén egyaránt. A beruházások a háború négy éve alatt megsokszorozódtak, a kivitel értéke megháromszorozódott és a japán export szerkezete is gyökeresen átalakult, a textilipari termékekről a nehézipari termékekre helyeződött át a hangsúly: Japán ipari országgá vált. A hadiszállításokból keletkező exportbevételei nyomán Japán adós országból Kína, a cári Oroszország mellett Franciaország és Nagy-Britannia hitelezőjeként fejezte be a világháborút.<sup>35</sup> Megerősödött katonai és gazdasági pozícióival, az elfoglalt területek *de facto* birtokosaként és a szövetségesektől kapott ígéretek birtokában magabiztosan tekintett a párizsi békekonferencia elé, hogy ott nyílt elismerését nyerje a megnövekedett nemzetközi helyzetének.

### Japán a párizsi békekonferencián

#### A japán béke-előkészítés

A japán béke-előkészítés lényegében a háború legelején megkezdődött. Még tartott Csingtao ostroma, amikor Kátó külügyminiszter utasította a politikai osztály veze-

34 Déry Ernő: Tengeralattjárón a Földközi-tengeren. *A Magyar Haditengerészeti Egyesület Közleményei* (1941) 1. sz. 1–2. és Hardy Kálmán: *Az Adriától Amerikáig*. Bp., 2008.

35 Szerdahelyi István: Japán. In: *20. századi egyetemes történet, 2. Európán kívüli országok*. Szerk. Németh István. Bp., 2006. 55., Burkman, Thomas: *Japan and the League of Nations: Empire and World Order, 1914–1938*. Hawaii, 2007. 3.

tőjét, hogy gondoskodjon a háború utáni rendezéshez szükséges dokumentumok összegyűjtéséről. Formálisan 1915 októberében alakult meg a Béke-előkészítő Bizottság (*Kjóva Dzsumbi Inkai*), amelyben a külügy-, a hadügy- és a haditengerészeti minisztérium munkatársai mellett a kabinet jogi irodája is képviseltette magát. A testület munkáját az a Macui Keisiró irányította külügyi államtitkárként, aki párizsi nagykövetségként és a párizsi békekonferencia egyik teljhatalmú japán delegátusként a legtöbb felső szintű ülésen is képviselte később Japánt. A bizottság 1916 decemberében készítette el első hivatalos jelentését, amely szinte kizárólag a háború első hónapjaiban megszerzett kínai és mikronéziai német területek, valamint azok gazdasági jogainak Japán részére történő átadásával foglalkozott.

### A japán békecélok

A szövetséges hatalmak 1917. novemberi párizsi konferenciájára készült el a japán követelések alapmandátuma, melyet Motono Icsiró külügyminiszter táviratozott meg a japán delegációnak. Az utasításban szereplő békefeltételeket a Béke-előkészítő Bizottság előző évi anyaga alapján a Külügyi Koordinációs Bizottság (*Gaikó Csósza-kai*) hagyta jóvá:

1. Azokban a kérdésekben, amelyek Japánt közvetlenül érintik, a többi hatalmat viszont nem:

- a) biztosítsa a háború előtt Santung tartományban Németország által birtokolt különböző jogok és gazdasági eszközök megszerzését; és
- b) biztosítsa az Egyenlítő-től északra fekvő német csendes-óceáni szigetek átengedését és a hozzájuk kapcsolódó különböző jogok és gazdasági javak átruházását.

2. Azon kérdések tárgyalásakor, amelyekben közvetlenül nem merülnek fel japán érdekek, kerüljenek el minden felesleges részvételt.

3. Azokban a kérdésekben, ahol Japán és a szövetségesek érdekei egybeesnek, járjon el a szövetségesekkel egységben és az általános világtrendekkel összhangban.

Bár a békekonferencián is lényegében teljesen ezek a pontok vezérelték a küldöttség működését, lényeges, hogy itt még nincs szó a Nemzetek Szövetségéről és a faji megkülönböztetés elleni klauzuláról, mely kérdések aztán szinte teljesen felémésztették a japán delegátusok energiáját. (Beszédes az a tény, hogy a többéves béke-előkészítési folyamat szakértői háttéranyagait tartalmazó 42 kötetes dokumentumkötetből pont a Nemzetek Szövetségére vonatkozó rész összeállítása nem készült el a békekonferencia kezdetére.)<sup>36</sup> Csak a háború végét jelentő tűzszünetkor, 1918 novemberében szembesült a japán diplomácia azzal, hogy a háború utáni ren-

<sup>36</sup> A részletes mandátumot lásd JACAR Ref. B06150114300. angolul: Burkman: *Japan and the League of Nations*, 30.; Kajima: *The Diplomacy of Japan*, 344–350.

dezés nem csupán a megszerzett területek megtartásáról, hanem egy teljesen új, multilaterális nemzetközi rend alapjainak lefektetéséről fog szólni. A japán volt az egyetlen az öt nagyhatalmi delegáció közül, amely úgy érkezett meg 1919 januárjában Párizsba, hogy nem volt birtokában a Népszövetség alapokmány-tervezetének utolsó változata és csak a helyszínen szembesült a ténnyel, hogy a többiek elképzelése szerint a dokumentum szerves részét fogja képezni a békeszerződésnek. Ez az információhiány érződött a Népszövetség kapcsán az időhúzásra játszó kiegészítő instrukcióban is, mely szerint ameddig az lehetséges, meg kell próbálni késleltetni a szervezet megalakulását, ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy létrejötté esetén Japán a távolmaradást nem engedheti meg magának.

### A japán delegáció

A delegáció szintje elmaradt a többi nagyhatalométól, Japánt a Kormányfői Tanácsban és a Külügyminiszterek Tanácsában sem a hivatalban lévő kormányfő és külügyminiszter képviselte.<sup>37</sup> A hivatalába csak pár hónappal korábban beiktatott Hara Takasi miniszterelnök figyelmét teljesen lekötötték az otthon zajló belpolitikai viták, a spanyolnátha, valamint a kínai és koreai megszállt területeken zajló forrongások, melyek 1919 tavaszán végül hatalmas és véres tüntetésekben csúcsosodtak ki.<sup>38</sup>

A japán küldöttség vezetését ugyanakkor egy politikai nagygagyú, Szaiondzsi Kinmoci herceg, a hetvenedik életévében járó *genró* vállalta. Szaiondzsi fiatal korában maga is harcolt még a Meidzsi-restauráció ütközeteiben, és az azt követő évtizedekben a japán közélet egyik nagy alakjává nőtte ki magát. Tagja lett a Koronatanácsnak és a Felsőháznak, majd kétszeri miniszterelnöki megbízatását (1906–1909, 1911–1912) követően fokozatosan a japán vezetés egyik legbefolyásosabb, megkerülhetetlen háttérszereplőjévé vált. Szaiondzsi igazi frankofón volt, a francia nyelv és kultúra kiváló ismerője, tíz évet töltött diákként Párizsban, a Sorbonne-on végzett (itt került barátságba Clemenceau-val is). Mostani, utolsó párizsi útjára elkísérte Párizsba az idős államférfit a lánya, a huszonéves szeretője, a séfje, két orvosa és egy ápolónő is.<sup>39</sup> A delegációvezető helyettese, Makino Nobuaki báró, korábbi külügyminiszter lett, aki Szaiondzsival együtt kiválóan ismerte az európai helyzetet, miután mindkét politikus korábban többször szolgált Európában nagykövetségként:

37 A közvéleményben és rengeteg történeti munkában mégis úgy rögzült tévesen, hogy az Ötök Tanácsában és a Tízek Tanácsában Japán részéről a többi nagyhatalomhoz hasonlóan a kormányfő és a külügyminiszter vettek részt.

38 A békekonferencia idején hivatalban lévő Hara Takasi miniszterelnök egy évtizeddel korábban maga is megfordult Budapesten. Naplóját lásd Hara Takasi Nikki, Tokió, 2000.

39 Oka, Yoshitake: *Five political leaders of modern Japan: Itō Hirobumi, Ōkuma Shigenobu, Hara Takashi, Inukai Tsuyoshi, and Saionji Kimochi*. Tokyo, 1986. 193.